

Изтекла иззе Д В

Казус №5

X
№. 02. 2024.

През лятото на 2009 г. Стефан Христов, който към този момент бил на 72 години, вдовец и често боледувал, сключил договор за прехвърляне на право на собственост върху недвижим имот срещу издръжка и гледане с неговия съсед и приятел Димитър Петров. Последния бил към този момент на 52 години, живеел заедно с дъщеря си на 18 години - Цветелина Петрова. Съгласно договорът, обективиран в нотариален акт № 132/07.07.2009 г. по описа на нотариус с район на действие Софийски районен съд, надлежно вписан в Службата по вписвания, Стефан Христов е прехвърлил собственост върху притежавания от него апартамент №26, находящ се в гр. София, кв. Изток, ул. Рилско езеро №15, с площ от 70 кв. м., подробно индивидуализиран в нотариалния акт, на Димитър Петров срещу поето задължение на последния да го гледа и издържа до смъртта му. Непосредствено преди сключване на договорът Стефан Христов е потърсил контакт със сина си, с който били във влошени отношения от години, но последният е отказал да разговарят. През 2012 г. здравословното състояние на Стефан Христов рязко се влошило, на няколко пъти бил лекуван в болница, налагало се да закупи лекарства на висока стойност, за което не му стигали личните средства. Поради това същият потърсил Димитър Петров с молба за помощ. По това време обаче Петров също не разполагал със средствата, а освен това нямал желае въобще да контактува с Христов. Затова спял да отговаря на телефонните му обаждания и започнал да се крие от него. През лятото на 2013 г. да живее в гр. София се завърнала от чужбина внучката на Христов – Мария Христова. Тя се свързала с дядо си, двамата се сближили. Мария Христова започнала да помага на дядо си в домакинството и му предоставила средства за закупуване на лекарства, за сметка на това Димитър Петров продължавал да се крие и да не контактува с него. На 25.09.2013 г. Стефан Христов съставил саморъчно завещание в полза на внучка си Мария Христо, с което ѝ завещал за след смъртта си цялото си движимо и недвижимо имущество. В началото на м. декември Христов потърсил съвет от адвокат как да постъпи с Петров и сключения с него договор. Адвокатът също потърсил Димитър Петров за разговор, но последният отказал такъв. На 07.12.2013 г. Стефан Христов предявил срещу Димитър Петров иск за разваляне на сключения договор за прехвърляне на недвижим имот срещу издръжка и гледане. Исковата молба била нередовна, съдът я оставил без движение с указания за представяне на данъчна оценка и схема на обекта, както и за заплащане на държавна такса. На 10.12.2013 г. Димитър Петров дарил на дъщеря си процесния апартамент, №26, находящ се в гр. София, кв. Изток, ул. Рилско езеро №15, с площ от 70 кв. м., за което бил съставен нотариален акт № 285/10.12.2013 г. по описа на нотариус с район на действие Софийски районен съд. Нередовностите на исковата молба били отстранени на 10.01.2014 г., когато съдът разпоредил вписване на исковата молба и започнало да се развива съдебното производство. През 2016 г. Стефан Христов починал и бил заместен в съдебното производство от неговия наследник по завещание – Мария Христова. С влязло в сила на 05.12.2018 г. съдебно решение договорът бил развален. На 17.12.2018 г. Мария Христова предявила иск за обявяване на относително

недействителен спрямо нея на сключения договор за дарение, обективиран нотариален акт № 285/10.12.2013 г. по описа на нотариус с район на действие Софийски районен съд. Данъчната оценка на апартамента към момента на предявяване на иска била 49 000 лева. По предявения иск било образувано гражданско дело, като в срока за отговор ответниците заявили, че производството е недопустимо, тъй като предявеният иск е погасен по давност, също оспорили качеството на ищцата на кредитор и наличието на увреждащо действие.

Въпроси:

1. Каква е точната правната квалификация на предявения от Мария Христова иск? Кои лица следва да се конституират като ответниците в производството и какви другари са те?
2. Как се определя цената на предявения от Мария Христова иск? Как се определя родовата и местната подсъдност на иска? Каква държавна такса следва да бъде внесена? Подлежи ли на вписване исковата молба?
3. Кои са правно релевантни факти, които следва да бъдат доказани? Следва ли да бъде разпределяна доказателствена тежест и по отношение на възражението за погасителна давност? Как следва да бъде разпределена доказателствената тежест в производството? Кога и с какъв акт се произнася съдът по въпроса за доказателствената тежест?
4. Характеризирайте правото на Мария Христова да поиска да бъде обявен за относително недействителен спрямо нея сключения договор за дарение? Какви са материалноправните предпоставки, за да възникне правото? Възникнало ли е в действителност такова право в полза на Христова и ако да от кой точно момент?
5. Погасява ли се по давност правото на Мария Христова? Ако да от кога започва да тече давността и има значение за това дали увреждащото действие е извършено след възникване на вземането или преди възникването му? Основателно ли е възражението за погасяване по давност на това право?
6. Напишете конкретен диспозитив на първоинстанционното съдебно решение в случая.

Отговори:

На 1 в-с:

Точната правната квалификация на предявения от Мария Христова иск е чл. 135, ал. 1, изр. 1 ЗЗД.

В разпоредбите на чл. 135, ал. 1 и ал. 3 ЗЗД са предвидени три различни възможни правни квалификации на предявен отменителен (павлов) иск в зависимост на характера на увреждащата сделка (възмездна или безвъзмездна) и отношенията между участващите в нея лица. В разглеждания случай става въпрос за безвъзмездна сделка – договор за дарение, поради колебанието за точната правна квалификация може да е между чл. 135, ал. 1, изр. 1 ЗЗД и чл. 135, ал. 3 ЗЗД. Релевантно за избора между двете е кога е възникнало вземането на Стефан Христов да развали алеаторния договор за прехвърляне на недвижим имот срещу задължение за издръжка и гледане и най – вече да иска връщане на прехвърления апартамент. Като всеки договор, с който се прехвърля право на собственост или се учредява ограничено вещно право върху недвижим имот, той се разваля по реда на чл. 87, ал. 3 ЗЗД. Действието на развалянето е обратно (ex tunc). Развалянето на договор за издръжка и гледане има обратно действие, което задължава страните да върнат това, което са си разменили (Тълкувателно решение № 122 от 01.12.1986 г. ОСГК на ВС). В случая безспорно имаме виновно неизпълнение на договора от страна на Димитър Петров, поради което ѝ договорът е развален с влязло в сила решение с обратна сила, т. е. приема се, че непаричното вземане да се върне апартаментът е възникнало още на 07.07.2009 г. Задължението да се върне полученото по разваления договор е възникнало от момент на сключването му през 2009 г. поради обратното действие, а не от момента на влизането в сила на съдебното решение през 2018 г.. Поради това увреждащото действие (сключването на договора за дарение през 2013 г.) е извършено след възникване на вземането. Ето защо правна квалификация е чл. 135, ал. 1, изр. 1 ЗЗД.

Безспорна е съдебната практика, че искът по чл. 135 ЗЗД се предявява срещу страните по увреждащата сделка/договор - длъжника и лицето, което е придобило права от него – те са задължителни необходими другари. В случая ответниците Димитър Петров и Цветелина Петрова са задължителни необходими другари.

На 2 в-с:

Съгласно чл. 68 ГПК, цената на иска е паричната оценка на предмета на делото. Искът по чл. 135 ЗЗД е облигационен, а не вещен иск. Съгласно чл. 69, ал. 1, т. 4 ГПК установеният критерий за определяне цената на иска по искове за съществуване на договори (в която категория е и искът по чл. 135 ЗЗД) стойността на договора, а ако договорът има за предмет вещни права върху недвижим имот – размерите по чл. 69, ал. 1, т. 2 – по данъчната оценка, а ако няма такава – по пазарната цена на имота. Това е и алгоритъмът за определяне цената на исковете по чл. 135 ЗЗД и за определяне на родовата им подсъдност. Ето защо в случая цената на иска е размера на данъчната оценка – 49 000 лева.

След определяне на цената на иска родовата подсъдност ще бъде определена съобразно чл. 104, т. 4 ГПК – при цена на иска до 25 000 лв. – компетентен ще бъде районният съд, а при цена на иска над 25 000 лв. – окръжният съд. По отношение на местната подсъдност съгласно разпоредбата на чл. 109, пр. второ ГПК по местонахождението на имота се предявяват исковете за сключване на окончателен договор, за учредяване и прехвърляне на вещни права върху недвижим имот, както и за разваляне, унищожаване и обявяване нищожност на договори за вещни права върху недвижим имот. Когато предмет на иска по чл. 135 ЗЗД е обявяването на недействителността на договор, с които се прехвърлят вещни права върху недвижими имоти, това обуславя приложението на разпоредбата на чл. 109, изр. 2 ГПК. Ето за родовата подсъдност е на окръжен съд, а съгласно местната подсъдност искът следва да бъде предявен пред Софийски градски съд.

Когато една от насрещните престации по договора съставлява права върху недвижим имот, стойността на договора се определя от данъчната оценка на вещното право, а ако няма такава – пазарната цена на правото, т.е. размерът на цената на иска се определя при условията на чл. 69, ал. 1, т. 2 ГПК. Съгласно чл. 71, ал. 2 ГПК, когато цената на иска се определя при условията на чл. 69, ал. 1, т. 2 ГПК, дължимата държавна такса е $\frac{1}{4}$ от тази цена или правилото на чл. 71, ал. 2 ГПК е приложимо във всички случаи, когато цената на иска се определя от данъчната или пазарна цена на вещното право, в т. ч. и по искове за прогласяване недействителност на договори, имащи за предмет вещни права върху имот, включително и по отношение на иска по чл. 135 ЗЗД. В тази връзка и съгласно чл. 1 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по Гражданския процесуален кодекс дължимата държавна такса е 490 лева.

На вписване подлежат само актовете и исковите молби, за които с изрична законова разпоредба е предвидено вписване: в чл. 112- чл. 116 ЗС, в някои други закони /например в ЗЗД/ и в Правилника за вписванията. Съгласно чл. 114, ал. 1, б. ”в” ЗС и чл.11 от Правилника за вписванията вписват се исковите молби за постановяване на съдебни решения по чл. 112, ал.1, б.”з” ЗС /съответно решения по чл.4, б. “з“ от Правилника за вписванията/, а съгласно чл. 112, ал. 1, б. ”з” ЗС на вписване подлежат всички съдебни решения, които заместват актовете по чл. 112, ал. 1, б. ”а” ЗС. С оглед тези разпоредби на ЗС, Правилника за вписванията и чл. 135, ал. 1, изр. последно ЗЗД исковите молби по искове с правна квалификация чл. 135 ЗЗД подлежат на вписване, когато увреждащата сделка се отнася до разпореждане или учредяване на вещно право. В случая вписването има не само оповестително, но и защитно действие.

На 3 в-с:

От дадената правна квалификация зависят правнорелевантните факти, които следва да бъдат доказани.

На първо място, необходимо е наличието на вземане. Главно и пълно доказване на вземането обаче не е необходимо. Достатъчно е твърдение за вземането. Съдът не може да преценява дали това правоотношение съществува. В съдебната практика (например решение № 65 от 25.03.2016 г. по гр. д. № 3800/2015 г. на ВКС, ГК, IV г. о.) е

категорично застъпено становището, че в производството по павловия иск съдът изхожда от положението, че вземането съществува, ако то произтича от твърдените факти. Ето защо е достатъчно в случаят ищецът да твърди, че договорът за издръжка и гледане от 2009 г. е развален поради виновното изпълнение на ответника Петров и следователно в негова полза е възникнало непаричното имуществено вземане на за получаване обратно на правото на собственост върху апартамента. В случая Мария Христова е наследила това право по силата на универсалното завещателно разпореждане, осъществено в нейна полза от Стефан Христов. Съдът може да приеме, че вземането не съществува, само ако то е отречено със сила на пресъдено нещо. Ето защо ако ответниците оспорват наличието на вземане, те ще трябва да докажат, че то е отречено със сила на пресъдено нещо.

Втората предпоставка е атакуваната чрез иска сделка да уврежда кредитора. Увреждането е обективен факт. Между действието и увреждането трябва да има причинна зависимост. Доказателствената тежест за това е изцяло върху ищеца. В случая Мария Христова следва да докаже, че чрез договорът за дарение е увреденото наследеното право да получи правото на собственост върху апартамента.

Третата предпоставка от фактическия състав на правото по чл. 135 има субективен характер. Необходимо е длъжникът да е знаел при извършване на атакуваното правно действие, че с него уврежда кредиторите си. Не е необходимо намерение да се вреди. Длъжникът да знае за увреждането, означава да съзнава по време на извършване на правното действие, че с него ощетява кредиторите си, че създава или увеличава неплатежоспособността си или затруднява удовлетворяването им. Според съдебната практика (например решение № 93 от 28.07.2017 г. по т. д. № 638/2016 г. на ВКС, ТК, II т. о.) длъжникът винаги знае за увреждането, когато разпоредителната сделка е извършена след възникване на кредиторското вземане. В случай, че действието е било безвъзмездно, правото да иска отмяна възниква, щом длъжникът е знаел за увреждането, като без значение е субективното психическо отношение на лицето, което е получило престацията от длъжника. В случай, че действието е било възмездно, възникването на преобразуващото право по чл. 135, ал. 1 ЗЗД изисква не само длъжникът, но и лицето, с което той е договарял, да са знаели за увреждането. В разглеждания случай, атакуваният договор е безвъзмезден, а вземането е възникнало, поради обратното действие на развалянето на договора за издръжка и гледане, преди сключване на договора за дарение. Ето защо се предполага знанието за увреждане от страна на Димитър Петров, знанието на дъщеря му е ирелевантно. В случая е неприложима изобщо презумпцията по чл. 135, ал. 2 ЗЗД.

Възражението за погасяване по давност на правото по чл. 135 ЗЗД е предявено надлежно в срока за отговор на исковата молба по чл. 131 ГПК. Съдът следва да го разгледа и да се разпредели във връзка с това доказателствената тежест.

Съгласно чл. 154, ал. 1 ГПК всяка страна е длъжна да установи фактите, на които основава своите искания или възражения. В конкретния случай доказателствената тежест се разпределя по следния начин – Мария Христова следва да докаже, че сключеният договор за дарение уврежда твърдяното от нея право да получи правото на собственост върху апартамента, придобито по силата на наследствено

правоприемство от Стефан Христов и развалянето на договора за издръжка и гледане. Ответникът следва да докаже, че правото на Мария Христова, респективно нейният наследодател е отречено със сила на присъдено нещо, тъй като оспорва качеството ѝ на кредитор. Знанието за увреждане относно Димитър Петров се предполага по смисъла на чл. 135, ал. 1, изр. 1 ЗЗД. По възражението за изтекла давност ответникът следва да докаже, че от момента на придобиване на право за обявяване на договора за дарение за относително недействителен до предявяването на иска е изтекъл петгодишен давностен срок. Ищецът следва да докаже спиране или прекъсване на давностния срок, ако твърди такива. По разпределението на доказателствената тежест съдът се произнася с определение, което е част от доклада на делото съгласно чл. 146, ал. 1, т. 5 ГПК, който доклад следва да бъде извършен в първото по делото съдебно заседание след изясняване на твърдени факти и обстоятелства от страните.

На 4 в-с:

Правото да се обяви за относително недействителна увреждаща сделка или действие, извършени от длъжника, е материално преобразуващо право, което възниква *ex lege*, с осъществяването на определен фактически състав, включващ в хипотезата на чл. 135, ал. 1 ЗЗД: съществуващо вземане, увреждащо удовлетворяването му действие или сделка на длъжника и от субективна страна - знание на длъжника, а при възмездност – и на третото лице съконтрагент – за увреждането. Всички елементи от фактическия състав на това преобразуващо право се отнасят към вземането, а самото право обслужва интереса на притежателя му от неговото удовлетворяване, без да е функционално свързано с други елементи от съдържанието на правоотношението между длъжник и кредитор.

С преобразуващото право по чл. 135 ЗЗД, което се упражнява чрез предявяването на конститутивен иск по смисъла на чл. 124, ал. 3 ГПК, разполага лице, което е кредитор на длъжника. Определящо за качеството кредитор по смисъла на чл. 135 ЗЗД е наличието на съществуващи спрямо длъжника права и извършена от длъжника сделка, която пречи на осъществяването им. В този смисъл е съдебната практика (например решение № 639 от 06.10.2010 г. на, IV г.о.). Правоотношенията, от които произтича вземането на ищеца не стават предмет на делото по павловия иск и съдът не може да преценява дали съществуват правоотношенията, които легитимират ищеца като кредитор. В производството по павловия иск съдът изхожда от положението, че вземането съществува, ако то произтича от твърдените факти. Кредиторът е увреден най-общо казано, когато длъжникът с правните си действия е създал или увеличил платежната си неспособност. Длъжникът увеличава платежната си неспособност с всяко отчуждаване на свое имущество. Отменителният иск по чл. 135 ЗЗД е основателен, когато длъжникът се лишава от свое имущество, намалява го или извършва други правни действия, с които се създават трудности за удовлетворение на кредитора.

В разглеждания случай сключеният договор за дарение представлява правно действие на длъжника, което уврежда кредитора. Мария Христова с оглед на осъщественото наследствено правоприемство има право да иска връщане на правото на собственост

върху апартамент, което право на собственост е било прехвърлено на отпаднало основание по смисъла на чл. 55, ал. 1, пред. 3 ЗЗД – договорът за издръжка и гледане е развален с обратно действие. Дарението на този апартамент в полза на Цветелина Петрова безспорно затруднява възстановяването на правото собственост на Мария Христова върху апартамент. Дарението е осъществено след възникване на вземането, както вече беше обяснено защо, поради което знанието на Димитър Петров за уреждането е налице. Договорът за дарение е безвъзмезден, поради което знанието на придобилия безвъзмездно по него – Цветелина Петрова, няма правно значение за основателността на иска. Правото се иска обявяване на договора за относително недействителен е възникнало още с момента на сключване на договора за дарение - на 10.12.2013 г.

На 5 в-с:

Искът за обявяване на относителна недействителност се погасява с изтичане на общата петгодишна давност по чл. 110 ЗЗД, която тече от сключването на увреждащата сделка (така решение № 147 от 25.07.2016 г. по гр. д. № 645/2015 г. на ВКС, ГК, III г. о.). Щом правният субект има качеството кредитор, длъжниковото имущество му служи като общо обезпечение за вземането. Всяко действие на длъжника, с което той създава или увеличава своята неплатежоспособност, е увреждащо спрямо кредитора. От момента на извършването на такова действие за последния възниква правото да иска отмяната му. Това е и моментът, от който започва да тече общият петгодишен давностен срок за предявяване на павловия иск /вземането става изискуемо/. Незнанието на кредитора, че има вземане или че вземането му е изискуемо, не е пречка за течението на погасителната давност, нито е причина за спирането или за прекъсването ѝ. Хипотезите, в които давност не тече или се прекъсва, са регламентирани от законодателя. Следва да се поясни, че началния момент на давностния срок за предявяване на павловия иск не зависи от това дали увреждащото действие е извършено след възникване на вземането или преди възникването му, но предназначено от длъжника и лицето, с което той е договарял, да увреди кредитора. Давностният срок започва да тече от момента, в който е могло да бъде упражнено искане за прогласяване относителната недействителност на увреждащи действия. Този момент, както вече бе посочено, е моментът на извършването на такива действия – в случая сключването на договора за дарение.

Възражението на ответниците за погасяването на предявения иск по давност е основателно. Несъмнено и безспорно установено е, че атакуваният по настоящото дело увреждащ ищцата договор за дарение между ответниците е сключен на 10.12.2013 г., т.е. след завеждането на делото от Стефан Христов срещу Димитър Петров и съпругата му иск за разваляне на алеаторния договор, но преди вписването на исковата молба. Безспорно е и че разглежданият иск за прогласяването му за относително недействителен е предявен на 17.12.2018 г., т.е. след повече от пет години от възникването на правото за това. Смъртта през 2016 г. на Стефан Христов не прекъсва, нито спира погасителната давност. При тези обстоятелства следва се направи извод за неоснователност на предявения иск. Погасяването по давност на субективно

имууществено право, включително преобразуващо такова, не води до недопустимост, а до неоснователност на иска и то при направено в срока по чл. 131 ГПК възражение за догасяването му по давност. Съдът съгласно чл. 120 ЗЗД не следи служебно за приложението на погасителната давност.

На 6 в-с:

ОТХВЪРЛЯ като погасен по давност предявения иск на основание чл. 135, ал. 1, изр. 1 ЗЗД за обявяване за недействителен по отношение на Мария Христова на сключения с нотариален акт № 285/10.12.2013 г. по описа на нотариус с район на действие Софийски районен съд, договор за дарение между Димитър Петров и Цветелина Петрова.

Решението подлежи на обжалване пред Софийски апелативен съд в двуседмичен срок от връчването му на страните.